

ИДЕОЛОШКА ОРИЈЕНТАЦИЈА КЊИЖЕВНЕ КРИТИКЕ У ЧАСОПИСУ *МЛАДОСТ* (1945–1952)

Књижевно стваралаштво настаје у друштву и немогуће је да не буде његов рефлекс. Међутим, уколико је у служби идеологије, књижевност постаје банална пропаганда, естетски празан текст. Однос политике и књижевности је питање које сеже у доба Платонових расправа, траје током векова да би посебно постало актуално у доба тоталитарних политичких режима у двадесетом веку. Циљ овог рада је да, посматрајући однос књижевног стваралаштва и идеолошке оријентације на примеру часописа *Младосић*, покаже утицај идеолошког карактера књижевне критике на књижевност и потврди тезу о идеологији као саставном делу књижевне структуре. Истраживање полази од текстова књижевне критике, бележака, приказа, фељтона који заступају одређени концепт књижевности.

Кључне речи: Идеологија, књижевна критика, соцреализам, партијност, декаденција, формализам, естетизам.

Септембра месеца 1945. године група младих људи из круга који је пре рата подржавао часописе *Зора*, *Нови средњошколац* и *Млада култура*, предложила је покретање нашег првог омладинског часописа за књижевност и културу. Овај предлог поздравили су и са великим разумевањем прихватили тадашње партијско руководство и Централни одбор УСАОЈ-а.

У новембру 1945. године појавио се први број часописа за књижевност и културу *Младосић*. У први уређивачки одбор, на челу са главним уредником Душаном Костићем, ушли су покретачи часописа: Нусрет Сеферовић, Чедомир Вуковић, Бранко Ћопић, Јуриј Густинчић, Зоран Мишић, Светислав Мандић и Слободан Галогача. Већ у идућем, другом

¹ biljanaciric@hotmail.com

броју часописа, уређивачки одбор је измењен, јер се хтело да у овом првом савезном књижевном часопису буду заступљени уредници из свих република. Тако су у нови уређивачки одбор ушли: Зоран Мишић (Србија), Ратко Брзић (Хрватска), Петер Левец (Словенија), Ристо Тошовић (Босна и Херцеговина), Михаило Лалић (Црна Гора) и Блаже Конески (Македонија). Касније се овај уређивачки одбор мењао одласком појединих чланова на нове дужности.

Часопис *Младосћ* заправо је наставак студентског часописа *Млада култура*, који је до пред рат излазио у Београду. Задатак часописа *Младосћ*, како се и у самом уводном чланку првог броја каже, био је да се око њега окупе млади људи широм нове, Титове Југославије, и да се заједничким радом, уз помоћ старијих књижевника и уметника учини да *Младосћ* заиста постане трибина књижевног подмлатка, која ће обиље тема за обраду, које је пружила народноослободилачка борба пренети и развити на пољу књижевног и културног стваралаштва. Поред омладинских издавачких предузећа, осетила се потреба за једним омладинским часописом књижевно-културног карактера, који би на том пољу обухватио све младе људе. Један од најважнијих задатака *Младосћи* био је афирмисање нових имена младих. У првим бројевима видимо, између осталих, имена: Душан Костић, Мира Алечковић, Зоран Мишић, Слободан Галогожа, Миодраг Поповић.

Младосћ велику пажњу посвећује питању омладине и њене културе. Због неисцрпности садржаја, ограничава се на књижевни језик у вези с омладином. Као примери доброг стила и узорног писања наводе се најчешће руски писци попут Максима Горког и Пушкина, док је у теорији књижевности апсолутни ауторитет совјетски теоретичар Леонид Тимофејев. У чланку *О књижевном стварању* Тимофејев истиче да из сазнања које читаоцу даје књижевност проистиче и њен васпитни значај.

Уметничка књижевност истовремено је и једно од важних средстава класне борбе; писац васпитава читаоца и истовремено му помаже да узме учешћа у друштвеној борби. Баш због тога ми говоримо о партијности у стварању (1946а: 60).

Ограниченост реализма у књижевности у прошлости, по Тимофејеву, састојала се у томе што његови представници нису приступали стварности са гледишта њеног стварног историјског развитка. Пошто су увиђали несавршенство свог друштвеног поретка, они нису истовремено указивали у својим делима на путеве који воде превазилажењу тог поретка. Реалистично проучавање животних појава није у супротности са романтичним налажењем њихове перспективе у будућности – *само њиховим прожимањем, јединством једног и другог постојати ће се нај-*

дубљи и најтачнији одраз живота (ТИМОФЕЈЕВ 1946а: 63). Уметност социјалистичког друштва требало је да слије реализам и романтизам у једну целину, пошто их узајамно обогати и на тај начин створи нову и по свом типу вишу уметничку методу:

Социјалистички реализам јесте она метода уметности која ствара (негује, васпитава) социјалистичку свест у човеку и која се бори са застарелим остацима капитализма у свести људи. То је метода социјалистички усмерене уметности која дозвољава да се створе пуновредне слике ослобођене људске личности, слике стварно херојског карактера (ИСТО: 64).

Један од најважнијих задатака совјетске књижевности, по Тимофејеву, јесте стварање слике хероја социјалистичке изградње, слике позитивног хероја. Сликајући у свом делу позитивног хероја, писац уједно ствара и слику од огромног васпитног значаја; том сликом он учи *чишћаоца како треба да живи, да делује, да мисли, једном речју, он слика новог човека, градишћеља социјалистичког друштва* (ТИМОФЕЈЕВ 1946а: 12).

Када је језик књижевног дела у питању, основно правило за писца који се служи методом социјалистичког реализма огледа се у томе да је језик средство општења с милионским масама радних људи, те он мора бити *једноставан, тачан, јасан и свима приступљачан* (ТИМОФЕЈЕВ 1946б: 1). Различите социјалне групе имају своје језичке особине и сликајући њихове представнике, писац мора и те особине узети у обзир.

Зоран Мишић саветује младе писце у погледу тема којима би требало да се баве: *Када се говори о темама, онда на првом месту долази велика тема ослободилачке борбе наших народа, тема обнове и изградње земље* (МИШИЋ 1946: 45). Писци који су пре рата за сваку слободну и напредну реч били прогањани, данас су, по Мишићу, у могућности да народу кажу истину одлучно и недвосмислено. Од младих писаца он не тражи да пишу једнообразно, по наруџбини или диктату, већ сваки писац треба да сачува свој уметнички лик. О рату се, каже он, пише суво, једнострано, схематски; о догађајима се суди на новинском нивоу опсервирања. Предратна књижевност је политички и уметнички конзервативна и служи грађанској класи. Мишић негативно оцењује припаднике *модернистичке* књижевности који су, упркос настојањима да се повежу са напредним друштвеним снагама, *обрађивали искључиво настране и болесне друштвене појаве, луђали између равнодушности и очајања и писали језиком муњним и неприступљачним* (1946: 47-48).

У првим годинама *Младости* доминира императиван тон књижевне критике. Младим ствараоцима се говори шта морају, а шта не смеју радити. Тако, на пример, у рубрици *Белешке* излази текст Нусрета Сеферовића под називом *Како се не смије правити збирка рецитација*

(1945: 94). У овом тексту Сеферовић критикује песму о жени партизанки, у којој се не истиче експлицитно друштвена способност жене, коју је у рату показала, већ се партизанка јавља као биће створено да милује, да рађа и поклања доброту и љубав.

Поезија се, дакле, вредновала искључиво полазећи од политичке, револуционарне вредности и захтева времена. Уколико је била борбенија, оптимистичнија и ангажованија, утолико је била вреднија. У почетним годинама излагања *Младосћи*, естетска вредност је била потпуно занемаривана. Тако и сам уредник *Младосћи*, Душан Костић, хвалаћи Змајеву политичку сатиру, истиче:

Њена је вредност несумњива, њена актуелност такође. Змајеви стихови су за сво време отаџбинског рата пратили партизанско оружје и учвршћивали наше побједи, тукли се за братство и јединство наших народа (док су извјесни чистунци – Дучић на примјер – били најокорелији шовинисти!) (1945: 24-25).

Уредништво *Младосћи* под рубриком *Наши одговори* даје савете младим ствараоцима, образлажући зашто поједине њихове песме нису могле да уђу у часопис. У овој рубрици јасно се очитује идеолошки критеријум уређивања листа. Уредништво захтева од младих песника светла стремљења, без икаквих трагова песимизма и декаденства. Песме морају изражавати полет и борбене тенденције младе генерације. Морају бити јасне, без празног формализма и херметичности. У том смислу као врло рђави узор младим песницима наводе се: Момчило Настасијевић, Станислав Винавер и Тодор Манојловић.

Основни став критичара *Младосћи* јесте да су и невешти и почетнички радови ипак вреднији него формалистичка и декадентна дела, ма колико ова друга била успелија на плану израза, управо због своје тематике, идејне усмерености и израженог оптимизма. Тако на пример, Антоније Маринковић анализирајући роман *Осамљеници* Петра Шегедина, не полази од самог дела, већ управо од онога чега у њему нема, не желећи да расправља о томе да ли је писац успешно реализовао своју замисао. На сличан начин Радомир Константиновић приступа тумачењу збирке *Горски џокови* Јанка Ђоновића. Константиновић указује на пример песника који није овладао савршенством израза, али је написао збирку *од несумњивог значаја за нас*. Као несумњиву вредност критичар истиче песникову способност да сасвим потисне своје лично *ја* и покаже раније околности човека који је тежио ка добром, чиме је омогућио песницима да се науче животности, убедљивости, и још једном да се увере шта значе по песничко дело искреност и истина. Константиновић закључује да је Ђоновић *ојштимиста увек, и онда кад жице његове поезије звуче резиг-*

нирано, он зна да је животи несаломљив, да се не да победити, да његова љуна вредности мора доћи до изражаја (1947: 95).

Верујући у могућност измирења садржине и форме, критичари не престано истичу несклад између замишљеног идеала и остварених резултата. Ауторима је ретко полазило за руком да досегну тај имагинарни модел који им је критика наметала, јер су управо дела писана по рецепту оцењивана као безбојна и схематична.

Критичар Нусрет Сеферовић, на пример, запажа да је оријентација на савремену стварност као извор тематике углавном схваћена једнострано, јер је предмет песама многих ислучиво Омладинска пруга. Једним делом је то разумљиво, јер је изградња Пруге била највећа радна акција Народне омладине. Међутим, Сеферовић запажа да је једностраност у тематици показала и једнострано обрађивање те тематике, те доминирају стихови о кубцима, километрима и безобличној маси, а мало има ликова, стварних јунака. Критичар се задржава на поеми *Сјанка* – Мире Алечковић. То је песма о девојци са Пруге, која кроз четрнаест песама захвата развитак једне девојке од њеног детињства на селу. Сеферовић констатује да се Мира Алечковић није ограничила уско на једну тематику, мада се и код ње запажа склоност да пут у социјализам не посматра у целокупности напора на свим пољима људске делатности.

Али за њу је карактеристично да своју тематику често ствара или коригује по својим личним (унутрашњим) клишеима, који су настали под утицајем разних књига и друштвених предрасуда. То значи да је у овој песми стварност стављена у тај неодговарајући оквир, или на многим местима тај субјективни клише дат је као стварност (СЕФЕРОВИЋ 1948: 133).

У овом периоду званична критика одбацује лични доживљај писца, захтевајући од њега да изрази оно што је типично, засновано на правилном схватању људског друштва, у складу са марксистичко-лењинистичким погледом на свет и пројекцијом будућности. Пример оваквог односа је критички осврт Вицка Распора на књигу репортажа Ервина Шинка *Ето иде наша сила*.

Оријентација књижевне критике у периоду од 1945. до 1948. године у часопису *Младост* изразито је идеолошка и догматична. У овој фази совјетска књижевност и идеолошка оријентација совјетске теорије, обележене ждановизмом, имају јак утицај на нашу књижевну стварност. Најважнији захтеви који се постављају младим ствараоцима јесу:

- Теме из народноослободилачке борбе и изградње земље;
- Језик јасан и разумљив широким народним масама;
- Оптимистичан тон дела;
- Одсуство декаденције и формализма;
- Активан однос према животу.

Заокрет и дилеме око новог курса

После резолуције Информбиороа, стање у нашој литератури, као и у теорији књижевности, прилично се променило. У времену информбировске кампање против руководства КПЈ југословенски писци снажно манифестују своје јединство и своју подршку партијском врху, доказујући неоснованост оптужби. Револт југословенских писаца изазивају омаловажавање борбе југословенских партизана, тврдње да југословенска предузећа нису социјалистичка и да Југославија широм отвара врата америчким детективским романима. Посебан значај има *Одговор југословенских књижевника совјетским књижевницима Ф. Глайкову, Н. Туханову и другима*, који потписује 68 југословенских писаца. Писци воде битку на исти начин као и Партија, као и до сада следећи њене налоге и правила политичке борбе. У политичкој сфери дијалог се постепено помера из области идеолошких конфронтација на ниво расправе о равноправности и суверенитету малих народа и њиховом праву да самостално одлучују о својој судбини. На плану књижевности писци, следећи своју дотадашњу оријентацију, окрећу се проблемима књижевног стварања у својој земљи. Неки писци због својих ставова о Резолуцији Информбиороа нестају из јавног живота, као на пример: Радован Зоговић, Стефан Митровић и Велес Перић.

Нови тонови у области књижевног стварања очитују се, пре свега, у удаљавању од неких најрадикалнијих теза совјетских теоретичара. Постепено ишчезавају стари термини или се замењују новима. Напади на уметност Запада се смањују или ублажавају, све се мање анатемишу *модернисџички* писци из недавне прошлости. Не говори се више тако громогласно о уметности као слушкињи идеологије, а појам партијности добија све шире значење. Мада идејност и партијност и даље важе за битне елементе књижевног стваралаштва, расправља се о литерарном делу као естетском феномену. Критичари устају против вулгарно-материјалистичких тумачења уметности залажући се за утемељивање научне, марксистичке естетике.

Први пут се преиспитују дотадашњи ставови о литератури, а радови совјетских естетичара се доводе у питање. Први пут се јавно говори о томе да је немогуће стваралачке проблеме подвести под један закон и да је развој марксистичке естетике тек на почетку. Бора Дреновац иступа против некритичког преузимања радова совјетских естетичара који:

[...] врло великим делом не само да не значе никакво богаћење марксистичко-лењинистичке естетичке мисли, већ су једностране и искључиве, и као такви немају никакве везе с науком. Као што марксизам-лењини-

зам као наука не представља никакву схему, систем, већ руководно начело у стваралачком решавању нових питања, које живот поставља пред нас, тако и социјалистичка идејност не сме да буде никакав шаблон, већ оружје у рукама уметника за надахнуто приказивање разноврсних животних манифестација (1949: 879).

Бора Дреновац критикује и новог хероја совјетске литературе, закључујући да се он ствара вештачки и да је потпуно литерарно неодржив. Тај херој, по њему, не расте у процесу живота, ослобађајући се једних особина, примајући друге под утицајем средине, живота и борбе. Он је литератури приписан тип, канонизовани *херој*. Као такав, он није у стању да оживи; он нужно остаје блед, апстрактан. Дреновац сматра да југословенска литература мора ићи другим путем. Она мора истраживати стварна, реална својства људи, мора реалистички сликати велики преображај човека који се ишчупао из јарма капиталистичке експлоатације. Књижевна критика би, по Дреновцу, морала бити идејна и принципијелна, али ни она не сме од принципа идејности правити било какву схему која би ускраћивала писцима право на фантазију и која би их терала у шаблон и клише. Идејни моменат у критици не би требало да се састоји у томе да она у свим питањима поставља априорне захтеве, већ да помаже у идеолошком разрађивању битних питања нашег књижевног стваралаштва. Први пут се истиче да није сва ствар у томе *шта* се каже, него *како се каже*. Дреновац уводи и један до тада ретко употребљивани термин – хуманизам – који, по његовом тумачењу, знатно обогаћује социјалистичку идејност, па напомиње да уношење социјалистичке идејности у књижевност не значи претварање књижевности у публицистику (ИСТО: 880).

Расположење младих писаца и њихове тежње за покретањем отворених дискусија о битним проблемима критике најбоље изражава Радомир Константиновић у свом коментару конгреса писаца. Он најпре запажа да и после тридесет година постојања социјализма у Совјетском Савезу, не само да није изишла ниједна књига о питањима научно постављене и схваћене естетике, него су пољуљани и они основи те естетике, који су, иначе услов и предуслов за схватање и даље решавање питања која она мора поставити. Константиновић даље запажа да су совјетски писци и теоретичари забраздили у воде вулгаризације марксизма-лењинизма и да све више западају у суви догматизам, те закључује да: *совјетска критика не постоји, зато што не поседује основни квалитет: морал. Без два фактора, без две вредности: без сигурног мерила и без морала, нема критике* (1950: 3). Као и југословенски комунисти који бране основне принципе марксизма-лењинизма у политици, и писци се, по Константиновићу, морају борити за одбрану постојећих основа марксистичко-

лењинистичке естетике, као и за њихово ширење, развијање и употпуњавање. Овај критичар сматра да без слободе стварања нема дела, и да се литература рађа из активног и сталног тражења, из истинитог и искреног односа према појавама, делима и људима.

Фактори који коче развој домаће књижевности, по Константиновићу, јесу доскорашњи некритички однос према свему што се дешавало у совјетској литератури и потпуна изолованост од књижевности Запада. Оцењујући да су утицаји *декадентних* књижевности код нас минимални управо због оштрине и сигурности идејног става домаћих писаца, он тражи да се упозна и западна књижевност, из простог разлога што писац мора све да зна, и што мора сам да дође до великих искустава о томе шта је добро, а шта лоше. Константиновић посебно апострофира реферат Велибора Глигорића о прози, који по његовом мишљењу, трпи од основних недостатака једног критичарског метода, а у коме се углавном препричава садржај дела и обележава Глигорићев став према идејно-политичком значењу дела. Константиновић замера Глигорићу на томе што је његов метод искључиво окренут садржају, и донекле, идејној потци дела, занемарујући уметничко јединство дела, то јест тежећи да сагледа дело само са једне његове стране, не осврћући се дубље на форму којом је садржина саопштена. Идејно-политички значај који произлази из дела узетог као целина, из органски повезане садржине и форме којом је та конкретна садржина саопштена, по критичару, не може да се сигурно и аргументовано одреди, ако се над делом које је у разматрању врши насиље, ако се оно разбија, ако му се одузима овај или онај елемент, ова или она особина. *Књижевно стварање*, закључује Константиновић, *делује као целина, па се због тога као целина и у критички мора тумачити* (1950: 452).

Током 1949. и 1950. године књижевни критичари запажају да извештај број песника пише две врсте поезије: једну посвећену актуалним темама социјалистичке изградње, намењену објављивању, и другу – интимистичку, за *свој цет*. Све се чешће пише да *ангажована* поезија изражава превише општа осећања, те да представља превођење језика дневне штампе на језик поезије, што и јесте разлог ниског уметничког нивоа таквих творевина. Млади песници почињу да се окрећу личним темама, пејзажу, интимним расположењима и љубави. Предраг Палавестра издваја младог песника Сарајлића из групе унисоног песништва због искрености која зрачи из његових стихова. Иако је време пред књижевност поставило задатак да га одрази и уметнички обликује, неки песници су захтеве епохе превише круто схватили.

Зато је наша књижевност младих дала извештај број песама које немају трајне уметничке вредности, јер су писци, да би певали о кубацима, циглама, лопатама или црвеним заставама, заборавили да су песници. Такав став

учинио је доста да се, иначе лепе и применљиве теме из социјалистичке изградње вулгаризују и упропасте (ПАЛАВЕСТРА 1950: 461).

Идеолошка оријентација књижевне критике у периоду од 1948. до 1950. године у часопису није ишчезла. Међутим, примећују се извесне промене у погледу тумачења књижевног дела као естетског феномена. Садржина и исправна идеолошка оријентација остају примарни елементи, али се сада све више пажње поклања форми уметничког дела. Промене у овом периоду уређивања часописа можемо сматрати зачетком оне идеолошке оријентације која је касније названа социјалистичким естетизмом.

Нова серија и нови карактер часописа

Са двобројем за март и април 1951. године часопис *Младост* улази у своју нову серију. Часопис пре свега нема више омладински карактер. Редакција одлучује да у даљим бројевима објављује остварења најизразитијих југословенских писаца, која, по својим основним одликама и тежњама, представљају допринос даљем развоју књижевности и наше књижевно-теоријске мисли. *Младост* изричито мења и саму културну политику опредељујући се за публикување у првом реду оних написа који обележавају, како својим садржајем, тако и својим изразом нове квалитете. Она ће се стваралачки залагати за потпуно разбијање књижевног конзервативизма, као и за литерарно одстрањивање вулгаризације марксистичке мисли у савременој књижевности. *Младост* ће убудуће настојати да, по схватањима своје редакције, означава јединство праксе и теоријске мисли, те ће због тога бити полемичког карактера.

У својој хроници часопис ће пратити најзначајније појаве у књижевном животу, говорећи о њима отворено и недвосмислено. У вези с тим важно је напоменути да *Младост* више није искључиво часопис за књижевност и културу. Он би убудуће требало да објављује чланке из свих области уметности (сликарство, музика, филм, позориште), а такође би требало да доноси и политичке чланке, наших и страних политичких писаца, сматрајући да је немогуће замислити живот савременог интелектуалца без интересовања за политичка збивања код нас и у свету. У свим тим чланцима би био садржан напор да се савременој мисли – научној, уметничкој, филозофској, политичкој, свакодневной – у још већој мери прошире хоризонти и отворе нове могућности.

Теорија књижевности Леонида Тимофејева, толико пута цитирана у овом часопису, сада се први пут доводи у питање. Уочавају се у њој карактеристични недостаци совјетских универзитетских уџбеника и на-

учних дела из области идеолошке надградње. Она се сада оцењује као скуп *површних, недовољно обрађених и нејродубљених излагања, чији је највећи научни домет шемајизирање одавно обрађених и утврђених поставки марксистичке естетике* (ГЛУШЧЕВИЋ 1951: 361).

У чланку *Рањени реализам* констатује се очевидна стагнација теорије реализма. Чедо Кисић сматра да је, и поред повољних изгледа да се ова теорија разграна, паралишуће дејство негативних тенденција друштвено-политичке стварности Совјетског Савеза било исувише снажно, да би се идеје класика марксизма о уметничком стваралаштву могле оплодити, развити и добити потребну стваралачку ширину. Целу истину о човеку, по Кисићу, може показати само прави реализам, који није еклектичка смеша елемената натурализма и психологизма, него је *ипако метод уметничке обраде стварности, који остварује целину човекова лика у јединствено његових стварних и унутрашњих манифестација* (1951: 106).

Промену климе у културном животу, као и нову оријентацију *Младости*, најубедљивије показује објављивање есеја Оскара Давича *Поезија и ошјори*. Према тврдњи Свете Лукића, овај есеј је без одјека прочитан у Удружењу књижевника Србије још 1949. године, а после објављивања одиграо *огромну улогу у првој фази ослобађања и дедоштајизовања наше књижевности* (1968: 26).

У свом есеју Давичо оспорава неке основне поставке теорије одраза. *Песник неће преиспитати животи*, каже Давичо, *он ће га поново створити. Ошјор његово половично поштовање већ створеног* (1951: 438). У обичном огледалу свести навикли смо да се видимо какви смо били, али у огледалу песме, по Давичу, видимо какви ћемо бити. Права реалистичка уметност ствара се против струје, као и свака уметност, каже аутор у свом есеју.

Битна теза Давичовог рада је да тенденција не постоји за себе, већ је део самог дела. Из страха од изненађења којим нова поезија прети, око ње се ствара обруч контроле, који Давичо назива *свејолицајук*. Давичо је први који се јавно у овом часопису залаже против говора мржње, који је, нарочито до 1948. био присутан у чланцима о култури и књижевности Запада. Једини прави метод навијања за своје, за прогрес, по Давичу, јесте бити праведан и према другу и према непријатељу. *Свесити противника на пројезу, стрављивца и хуљу умањује вредности оних који треба да га победо. Најбољи начин да се одужи јунаштву својих јесте одавање почасти храбрости и вредности непријатеља* (ИСТО: 474).

Залажући се за слободу стваралаштва, Давичо не иступа против система, напротив, он сматра да:

[...] ако таква фабрика максималне слободе каква јесте социјализам заостаје за слободама које постоје у слободним погонима грађанских демократија, није кривица до социјализма, до система, до државне апаратуре, него до нас који смо невешти да користимо пун капацитет слободе (ИСТО: 479).

Ишлазећи у новом издању, са црно-белим корицама, са новим одредницама *књижевности-наука-йолиџика* (уместо старог поднаслова *Часопис за књижевност и културу*), *Младост* се залаже и за неки нови морал. Редакција се у манифесту ограђује од морала *у име кога смо били остављани по улицама и сирељани, пре неколико година, на блашњавим друмовима* (1952: 4). Објављује се схватање ангажмана у литератури које настоји да интегрише етику и естетику. Више се не може, у истом бићу, делити социјална и поетска личност. У том духу упућује се позив људима да крену на пут ослобођења и сазнања преко поетског чина.

Неки критичари нису били спремни да прихвате нове вредности, осуђујући све оно ново у књижевности што им се чинило сувише чудним и бесмисленим. Тако, на пример, Милан Богдановић пише о поезији објављеној у часопису *Младост*, критикујући посебно песме Васка Попе, Радомира Константиновића и Миодрага Павловића. О његовом критичарском методу пише Зоран Глушчевић:

Своју громку тираду о поетским прилозима у часопису он почиње упитном констатацијом: „Шта све ово значи, не као садржај, јер тако ништа не значи, већ као појава?“ Пошто је ту поезију а priori лишио сваке садржајне вредности, он изналази разлоге за потврду своје тезе. Није ли то методска грешка, априористички дедукционизам најгоре врсте? (1952: 94)

Још жучнији полемички одговор објављује Зоран Мишић. Он с једне стране брани нападнуте песнике, а с друге, у складу са својим естетским уверењима, настоји да покаже како Богдановићеви песници меког и нежног штимунга представљају управо конзервативну песничку струју која не одговара захтевима времена. Тај меки и нежни штимунг, по Мишићу, долази као *знак умора и клонућа чийаве једне йоетске сџрује која је, од Дучића и Ракића наовамо, исцрџила све своје сокове вежбајући се, према уџуџсџивима Богдановића, у краснойсу на џакозване вечџје џеме* (1952: 125). У свом обрачуну са таквом поезијом Мишић иде и даље, квалификујући је као наследницу малограђанске безидејности и идеализма, неспособну да пронађе свој пут између западњачких ултрамодерних струјања и руског конзервативизма. С друге стране, стихови нападаних песника нису увек тако пријатни, већ су често опори, чворновати и тешки, као и садржаји живота из којих су потекли. Зато треба подвући демаркациону линију између праве интимне лирике и оне која то није, а то значи вратити се на питање јединства садржине и форме *и рећи да је у йоезији сваки индиференџизам за сџвар времена, за имџераџив џренуџка, за џешике садржаје живоџа исџо иџо и индиференџизам у џражењу новог йесничког израза* (ИСТО: 124).

Двоброј *Младости* за фебруар и март био је повод Чеди Кисићу да изрекне негативну оцену укупне уређивачке политике нове редакције.

Кисић сматра да су *Младосћ* *свемирске контемплације* одвукле од живота њене властите земље, па се по њеном садржају не би могло закључити у којој земљи излази. *Младосћ* је, по Кисићу, *зайловила у небеске регионе или у њесничку заоставишћину других народа* (ПЕКОВИЋ 1986: 114). У светлу чињенице да Кисићево мишљење о новој оријентацији часописа инспирисаној *шубјим, декадентним* схватањима није било усамљено, по Пековићу, треба тумачити укидање часописа, после изласка из штампе двоброја за фебруар и март 1952. године.

Гашење *Младосћи* ипак није успело да утиша полемике које је овај часопис отворио. Оне се селе у друга, новопокренута гласила, како би се борба око новог израза у литератури наставила. Нови ставови и нова стремљења нашли су своја места у листовима као што су: *Беседа, Млада лијература, Записи, Млада култура, Кругови, Народни студент* и многи други.

Закључак

У уређивачкој политици часописа *Младосћ* уочили смо три фазе, одредивши их временски:

1. 1945-1948.
2. 1948-1951.
3. 1951-1952.

У првом периоду, на челу са Душаном Костићем, *Младосћ* има карактер часописа за књижевност и културу, са циљем да постане трибина књижевног подмлатка. Запажа се да је апсолутни ауторитет у књижевности био Леонид Тимофејев, јер часопис доноси велики број његових радова о књижевном стварању. У књижевној критици овог периода доминира императивни, догматични тон, а поезија се вреднује полазећи од ванестетичких критеријума.

Други период обележава информбировска кампања против КПЈ и револт југословенских писаца. Идеолошка оријентација књижевности и књижевне критике у овом периоду не нестаје, међутим, промене су ипак приметне, и огледају се у удаљавању од неких најрадикалнијих теза соvjетских теоретичара.

Двоброј за март и април 1951. године, чији је главни уредник Ристо Тошовић, доноси нову серију часописа *Младосћ*. Не можемо рећи да је ова серија *Младосћи* донела раскид са идеолошком оријентацијом. Ипак, свакако су приметни помаци у погледу одрицања од строге догматичности и залагање за извесну слободу књижевног стваралаштва. Нови карактер и почетак полемике које доноси часопис спадали би у прву фазу дедогмати-

зовања наше књижевности, коју можемо назвати зачетком социјалистичког естетизма. Нова серија часописа имала је озбиљнијих амбиција у односу на прву, под уредништвом Душана Костића. Отвореност за дијалог, за нова мишљења и нови израз у поезији и у књижевној критици, устајање против априористичког дедукционизма и одбацивање вулгарно-марксистичке идеологије спадају у најбитније квалитете ове серије. Нажалост, нова гледишта у друштву су и даље проглашавана страним и декадентним. Превласт таквих схватања довео је до гашења часописа.

Улога часописа *Младосћ* у културном животу омладине Југославије била је велика. Не само да је служио афирмацији младих књижевних стваралаца и не само да је био место сусрета и полемике; овај часопис је показао да је у једном одређеном периоду историје нашег народа омладина била важна. О проблемима омладине, о култури и начинима што бољег и квалитетнијег образовања озбиљно се промишљало и расправљало. На тај начин у младим људима постојала је свест да су саставни, важан део друштвене заједнице и да својим радом и својом креативношћу могу допринети квалитетнијем животу сваког појединца.

Приказујући мрачним бојама стварност чији је део, писац не пориче ту стварност, већ изражава жељу и могућност да она буде другачија, боља. Нема књижевности без идеологије, јер је и свако негирање стварности изражавање става о њој. Идеолошко је при том само један од значењских и вредносних слојева дела.

Поставља се, међутим, питање постојања објективног становишта са којег се идеологија књижевности може посматрати, а да то не буде схваћено као део актуалне политичке борбе. Размишљања у том правцу су потребна и захтевају нова истраживања, јер питање могућности постојања и методолошког утемељења политичке књижевне критике у науци остаје отворено.

Цитирана литература

ЛУКИЋ, Света. *Савремена југословенска лијерајтура 1945-1965*. Београд: Просвета, 1968.

ПЕКОВИЋ, Ратко. *Ни рај ни мир, Панорама књижевних полемика 1945-1965*. Београд: Филип Вишњић, 1986.

Извори

- ГЛУШЧЕВИЋ, Зоран. „Мисли о стварању лепог.“ *Младост*, 5-6 (1951): стр. 361-369.
- ГЛУШЧЕВИЋ, Зоран. „Као сутон и сенке.“ *Младост*, 1 (1952): стр. 93-96.
- ДАВИЧО, Оскар. „Поезија и отпори.“ *Младост*, 7-8 (1951): стр. 433-480.
- КИСИЋ, Чедо. „Рањени реализам.“ *Младост*, 2 (1951): стр. 97-106.
- КОНСТАНТИНОВИЋ, Радомир. „Горски токови.“ *Младост*, 12 (1947): стр. 94-95.
- КОНСТАНТИНОВИЋ, Радомир. „Неколико утисака с конгреса писаца.“ *Младост*, 1 (1950): стр. 1-10.
- КОНСТАНТИНОВИЋ, Радомир. „Поводом одбране једне критике.“ *Младост*, 5 (1950): стр. 448-453.
- КОСТИЋ, Душан. „Змајева политичка сатира.“ *Младост*, 1 (1945): стр. 16-26.
- МАРИНКОВИЋ, Антоније. „Поводом романа Петра Шегедина.“ *Младост*, 6 (1947): стр. 74-76.
- МАРИНКОВИЋ, Антоније. „Осврт на Михизове песме.“ *Младост*, 3 (1948): стр. 252-253.
- МИШИЋ, Зоран. „Теме које очекују наше младе писце.“ *Младост*, 4-5 (1946): стр. 44-50.
- МИШИЋ, Зоран. „О смислу и бесмислу, о лирици меког и нежног шти-мунга, о једној чежњи и једном говору на свим језицима света“ *Младост*, 2-3 (1952): стр. 113-128.
- ПАЛАВЕСТРА, Предраг. „Ријечи на маргинама – збирке стихова И. Сарајлића.“ *Младост*, 5 (1950): стр. 458-463.
- РАСПОР, Вицко. „Уз књигу Ервина Шинка о омладинској пружи.“ *Младост*, 2 (1948): стр. 244-246.
- СЕФЕРОВИЋ, Нусрет. „Како се не смије правити збирка рецитација.“ *Младост*, 1 (1945): стр. 94-97.
- СЕФЕРОВИЋ, Нусрет. „О неким појавама у поезији младих.“ *Младост*, 1-2 (1948): стр. 131-140.
- ТИМОФЕЈЕВ, Леонид. „О књижевном стварању.“ *Младост*, 3 (1946): стр. 42-65.
- ТИМОФЕЈЕВ, Леонид. „Језик уметничког дела.“ *Младост*, 6 (1946): стр. 1-10.
- „Реч Боре Дреновца.“ *Младост*, 11-12 (1949): стр. 879-882.
- „За нова прегнућа – редакција.“ *Младост*, 11-12 (1949): стр. 865-870.
- „Наше нужности (писмо пријатељу у знаку надолазеће године).“ *Младост*, 1 (1952): стр. 1-9.

Biljana Č. Ćirić

IDEOLOGICAL ORIENTATION OF LITERARY CRITICISM IN
THE PERIODICAL *MLADOST (YOUTH)* (1945-1952)

Summary

Literary creativity originates in the society, and it is usually its reflection. However, if it is used for ideological purposes, literature becomes a commonplace propaganda, an aesthetically empty piece of text. The relation between politics and literature is an issue that dates back from the time of Plato's polemics, continues throughout centuries, finally becoming particularly topical during the twentieth century totalitarian political regimes. The aim of this paper is by observing the relation between literary creativity and ideological orientation in the example of the periodical *Mladost*, to demonstrate the influence of the ideological feature of literary criticism on literature, and, to try to substantiate the thesis on ideology as an integral part of literary structure. The research begins with the works of literary criticism, notes, reviews, feuilletons which represent a particular literary concept.

Key words: Ideology, literary criticism, socio-realism, decadence, formalism, aestheticism.

